

ТВОРЧИСТЬ МИКОЛИ ЄВШАНА: РЕЦЕПЦІЯ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА ХХ СТОЛІТТЯ

У статті висвітлюється актуальне питання про розвиток євшанознавства в українському літературознавстві ХХ століття. Дослідження проводиться у діахронній площині, беручи до уваги радянський і пострадянський періоди. Основна увага звернена до проблем модерності і націоналізму в творчості М. Євшана, які впливають із метакритичних студій.

Ключові слова: євшанознавство, національна ідея, модернізм, метакритика, художній твір, естетика.

The article deals with an actual question on the development of Yevshan studies in Ukrainian literary criticism of the XXth century. The research is conducted diachronically, taking into account soviet and postsoviet periods. The main attention is paid to the problems of modernism and nationalism in Yevshan's literary works, which result from metacritical studios.

Key words: Yevshan studies, national idea, modernism, metacritics, artistic work aesthetics.

На початку нового тисячоліття очевидно постає потреба в осмисленні (іноді – переосмисленні) концептуальних досвідів минулого. Їх вивчення та ґрунтовний аналіз часто допомагає розібратися у складних та заплутаних методологічних процесах сучасності.

Літературно-критична діяльність Миколи Євшана є, власне, виявом цієї складності й водночас органічним доповненням історії українського літературознавства, що ще потребує належного висвітлення.

Доцільно зазначити, що парадигма євшанознавства мала місце в контексті літературної історії ХХ століття. Про це свідчає статті та наукові розвідки таких дослідників, як: О. Бабій, Л. Білецький, В. Будний, М. Гнатюк, Н. Голубінка, В. Ганущак, В. Дорошенко, М. Ільницький, В. Качкан, І. Костецький, Г. Мухіна, С. Павличко, Н. Шумило, Д. Юсип тощо.

У своїй розвідці ми спробуємо, проаналізувавши метакритичні дослідження творчості Миколи Євшана, виявити основні домінанти ідейно-естетичної парадигми вченого.

Актуальність проблеми визначена насамперед браком належних концептуальних оцінок творчості Миколи Євшана в контексті літературного процесу минулого століття. Адже вилучення імені Миколи Єв-

шана з літературного процесу більше ніж 70 років ледь не спричинилося до майже повного його забуття.

Мета статті. Простеживши розвиток євшанознавства, виявити літературознавчі ідеї одного з провідних українських критиків початку ХХ ст.

Дослідження Євшанової творчості в українській літературі розпочалося надто пізно і на сьогодні в царині євшанознавства маємо загалом скромний доробок. Після смерті критика з'явилося декілька публікацій у таких періодичних виданнях, як «Життя і мистецтво», «Нова думка», «Нова зоря», «Книгар», що містять здебільшого біографічні моменти. Серед них публікація М. Струтинського «Микола Євшан», В. Дорошенка «Невіджалувана втрата» (на передчасну могилу незабутнього товариша М. Євшана), М. Могилянського «М. Євшан (Федюшка)», Ю. Каменецького «Спомини про Миколу Євшана», І. Кривецького «Микола Федюшка-Євшан (спомин у 10-ліття смерті)». Не будемо детально зупинятися на цих невеликоформатних газетних замітках, бо це переважно некрологи з приводу непоправної втрати помітної постаті в українській культурно-політичній реальності того часу. Та й зрештою автори обмежуються короткими фактами з життя М. Євшана, як цього вимагає сам жанр. Що ж стосується творчості, то вона майже не розглядалася. Тільки В. Дорошенко кількома реченнями торкається ідейно-естетичних особливостей критики М. Євшана, зараховуючи його до прихильників модернізму. «Гасло його, – констатує В. Дорошенко, – штука для штуки. «Партія», «партійність» незносні для нього» [13, 26]. Деякі штрихи творчості Євшана, зокрема публікацію «Під прапором мистецтва», літературознавець оцінює як «випад проти соціалізму» [13, 26]. Однак далі у своєму дослідженні В. Дорошенко намагається штучно, а відтак, хибно наблизити критерії його творчості, виходячи з власної партійної приналежності, приписуючи критикові соціалізм. «Отже колишній ворог партійности, неприхильник соціалізму, став сам соціалістом!» [13, 26].

Один із перших, хто намагався незаангажовано визначити основні моменти літературно-критичної діяльності, був Л. Білецький. Останній зазначає, що «90-ті роки та перше десятиліття дев'ятсотих років, під впливом Веселовського, Потебні та інших вчених постійного змагання заховати в собі ті національні придбання визначили нові літературно-критичні вимоги до поетичних творів, до певної міри компромісів, які виразилися в критичних творах І. Франка, С. Єфремова, В. Дорошенка» [2, 14]. М. Євшанові Л. Білецький відводить особнє місце, стверджуючи: «наступним етапом української критики є твори М.Євшана» [2, 14]. Цей факт говорить чимало про молодого критика як індивідуальну, неповторну постать. У своїй метакритичній розвідці, з'ясовуючи

особливості естетики Євшана, дослідник звертає увагу на індивідуалізм критика, на пошук ним у творчому доробку письменників гармонійності в художніх образах, виокремлює проблему відношення мистецтва до життя, аристократизму та ерудованості. Акцентуючи на суспільному елементі мистецтва, Л. Білецький виокремлює завдання, які М. Євшан ставить до творчості, її сенс для суспільства. «Що зродило його (мистецтво – І. Р.) і куди воно прагне? Які потреби життя зможе воно заспокоїти і що воно дає людині? Чи зможе воно встояти супроти своїх завдань, чи дійсно зможе стати силою» [2, 14]? Формуючи свою концепцію творчості М. Євшана, Л. Білецький тезово виокремлює основні моменти теорії критики молодого літературознавця, але вже з цього огляду читачеві стають зрозумілими принципи, якими послуговується Євшан: це високий артистизм і водночас неможливість творчості бути відірваним від життя, передовсім національного життя.

Наступне дослідження, присвячене літературно-критичній діяльності Миколи Євшана, вийшло у Львові 1929 р. Ця невелика брошура письменника і близького приятеля Олесья Бабія є і на сьогодні чи не однією з найбільших праць про нього.

Дослідник намагається визначити сутність літературознавчої концепції Миколи Євшана, з'ясує естетичні принципи, критерії, якими послуговувався Євшан при оцінці літературних явищ. При чому характерно, що О. Бабій не зараховує поета до жодного з двох літературознавчих таборів, які склалися в українській літературі на початку ХХ ст., а відводить йому окрему індивідуальну роль: «Микола Євшан був настільки самостійною індивідуальністю, що в конфлікті цих двох таборів займав, можна сказати, окреме індивідуальне становище» [1, 17].

Заглиблюючись в основи естетики, дослідник робить висновок, що взірцем у цьому напрямі для Євшана були М. Гійо, І. Тен. При цьому він відкидає вплив С. Бжозовського, «Młodej Polski». Тут з усім можна погодитися, але «Проблеми естетики» М. Гійо вийшли друком 1913 р. в «Українській хаті», а на той час Євшан уже мав сформований світогляд.

О. Бабій не визначає Євшана як «чистого» апологета «мистецтва для мистецтва», що є важливіше для нас, позаяк в українському літературознавстві в один час склалася думка (І. Кривецький) про Євшана як охоронця чистого естетичного напрямку.

Аналізуючи літературну спадщину Євшана, О. Бабій будує своє дослідження за класичним принципом, поділивши творчість критика на відповідні періоди. І вже навіть у першому періоді на прикладах декількох публікацій виявляється чітка позиція літературознавця, якої він дотримувався все своє життя. Передовсім це звеличення героїко-культурного епосу України. Будь-який глум над історією, її героями

Євшан категорично відкидає. Так трапилося з «Енеїдою» І. Котляревського, у якій молодий тогочасний критик побачив сміх і сарказм над козаччиною. Натомість Євшанові імпонує література більш вишуканого стилю, де творчість несе «свідомість потреби для чоловіка виховати в собі енергію, загартувати бадьорість, виробити волю, укріпити себе, тому що життя – боротьба» [1, 27].

Для Євшана вишуканість художнього твору є там, де є «найбільший вияв сили, де є найбільше опанування матерії духом, тому він у своїй оцінці творчості Кіплінга вбачає у повістях цього письменника вияв життя в його найвищій формі – в розкоші перемоги експансії» [1, 28].

Тут Бабій виділяє ще одну важливу домінанту світогляду критика, окрім естетики М. Гійо, І. Тена, – ніцшеанство, завважуючи, що Євшан іноді надмірно захопившись постаттю Ніцше, у своїй інтерпретації художніх творів допускається помилок. На думку О. Бабія, не зовсім об'єктивно змальовує Євшан творчість Лесі Українки, яка, на його думку, стоїть осторонь натовпу і часто зневажає його. Не завжди він дає правомірну оцінку творчості О. Кобилянської.

Справедливо зроблено акцент на ідеалізмі Євшана. З цього приводу автор розглядає полеміку М. Євшана з В. Дорошенком. Доречно нагадати, що останній симпатизував соціалістичним поглядам, які на той час ширилися в Росії. В одній зі статей «З нашої літературної критики» В. Дорошенко досить-таки неприхильно оцінив появу Євшана на літературній ниві: «Євшан молодий, але роботящий. В його статтях видно шуканє, видно, що чоловік не обмежує на хлопським розумі, сягає по науку до Європи. Знання сучасних мов, очевидно, дає йому змогу безпосередньо черпати з багатой криниці європейської мудрості. Біда тільки те, що й тут треба уміння, треба знати як і з якої криниці черпати. А у автора не видно якраз тої певної школи, уміння розібратися в речах. Бачимо тільки неясні симпатії, нахили, котрі ще не виділилися в певний сталий світогляд. Для чого ж спішити видавати чим дуже зелені погляди своєї творчості» [12, 203].

З подальшого розгляду бачимо, що Дорошенко не зовсім розуміє чи, принаймні, не намагається зрозуміти концепцію творчості Миколи Євшана. Це й зрозуміло, оскільки, маючи інші погляди, Дорошенко не може сприйняти ані поглядів Ніцше, ні Фіхте, навіть стилю Євшана: «Критик (Євшан – І. Р.) не говорить, як чоловік, що стоїть на твердим ґрунті, а як той, що ширяє десь по за обрубом життя, що прислухається не до голосу життя, а до свого внутрішнього голосу... Звідси туманність вислову, натяки на недовідоме, якась заслونا містичної глибини і тайни, одноманітний повільний тон оглядача святости, спокій нірвани» [12, 208]. Дійсно Євшан інколи суперечив собі, але в окремих постула-

тах стосовно народності літератури, концепції «чистого мистецтва» критик був послідовним до кінця. Тому можемо сказати, що В. Дорошенко зробив дещо покvapливі висновки про те, що статті Євшана мало промовляють до розуму і серця, що йому бракує ясного критичного зору.

Аналізуючи третій період творчості М. Євшана, О. Бабій робить одне, досить цікаве, зауваження щодо розуміння теорії версифікації. «Але в той самий час, мислі в одній його статті про поезію, – пише О. Бабій, – ані в рецензії не помічаємо, щоб він звернув увагу на те, що є самою душею поезії, себто техніка самого вірша, формальний бік поетичної творчості. Ми не можемо сьогодні стверджувати, чи знав Євшан і розумів поетику. Ми знаємо тільки, що він любив і цинив поезію та відчував її красу більш інтуїтивно, ніж судив об'єктивно, як фахівець теоретик» [1, 53].

Після цього невеличкого дослідження в українському літературознавстві наступає довге мовчання. Миколу Євшана, як і більшість тодішніх поетів, зараховано до буржуазно-націоналістичного табору, а на твори накладено табу. Загалом про цей період можна сказати, що Євшан канув у забуття, якби не діяльність деяких дослідників на еміграції, зокрема Б. Рубчака, а також Ю. Костецького, який 1946 р. опублікував скромну замітку до 25-ої річниці смерті Євшана.

1982 року Б. Романенчук у статті «Михайло Терешковець і Володимир Дорошенко – визначні дослідники української літератури» торкається давньої полеміки між В. Дорошенком і М. Євшаном. На наш погляд, визначивши доміанти творчості обох критиків, намагається дещо згладити полеміку, навіть віднаходить аналогії у поглядах на мистецтво: «Обидва критики хотіли одного – перетворення природи, тільки Дорошенко хотів перетворення матеріального, перш за все, Євшан прагнув перетворення душі засобами мистецтва. Дорошенко шукав у літературі програмності і відображення суспільних стосунків для того, щоб їх поправити, а Євшан у творчості шукав поживи для душі, помочі в боротьбі з усяким лихом» [25, 45].

Чимало для дослідження літературної творчості Євшана зробила і канадська дослідниця Г. Мухіна, яка 1984 р. опублікувала розвідку «Естетика Миколи Євшана». Це, по суті, перша теоретична праця, яка проливає світло на естетичну програму літературознавця. Визначимо декілька головних моментів цієї праці. По-перше, дослідниця доводить, що Євшан ніколи не проповідував гасла «мистецтва для мистецтва». Мистецтво виконує певну роль в Євшановій естетиці – «це святість і божественність, доцільно спрямовані на вдосконалення людства та утвердження його високих ідеалів» [23, 26].

Г. Мухіна вважає, що Євшан ніколи не був експонентом модернізму в розумінні західному. Цікавим є погляд дослідниці і на дві антинормії – «поет і юрба». При чому тут маються на увазі не «нижчі моральні групи» шопенгауерівського зразка, не пушкінська «чернь», не шевченківські «німі подлії раби»... а цивілізовано-урбаністична маса, якій чужою і зайвою ставала поезія та мистецтво взагалі [23, 32].

Неординарно трактує канадська дослідниця і «культ геніальності», який «мав би зреалізувати містичні завдання модерної творчості та остаточно здійснити програму духовного і культурного відродження людства і який не тільки не дозволяє Євшанові об'єктивно тлумачити естетику українських модерністів, а й стає приводом до таврування їх. Починаючи від галицького символізму, репрезентованого «Молодою музою», і кінчаючи Семенковим футуризмом, усе в Євшана виступає під рубрикою гнилого декадентизму» [23, 32]. Євшан засуджує модерністів за їхню відірваність від «ідейности живих людських інтересів», вважає, що вони живуть «своїми галюцинаціями, свідомо видумуючи щось таке, що могло б дати їм якусь емоцію чуття... з дійности вони втікають» [23, 33].

Наголошуючи на парадоксальності і нечіткості Євшанової естетичної програми, Г. Мухіна робить слушне зауваження: «експонентом модернізму в розумінні західноєвропейському він ніколи не був, гасла «мистецтво заради мистецтва» ніколи не проповідував, зневажливо висловлювався про тих, хто проголошував незалежність літератури від життя, хто заперечував її ідейність виховне значення. У центрі своєї програми ставив цілісний чуттєво-конкретний образ зверхдосконалої людини як ідеалу» [23, 33].

Нова хвиля досліджень літературної спадщини Євшана почалася від початку незалежності України. У 1992 році Д. Юсип публікує невеличку статтю «І святий спалах серця», а трохи згодом 1994 р. виходить друком його брошура «Микола Євшан». З'ясовуючи становлення таланту критика, вагому роль Юсип відводить не лише західному культурному світові, а й надбанням української літературно-мистецької думки: І. Франка, М. Грушевського, Лесі Українки, П. Куліша. Дослідження містить цікаві біографічні факти, але, на жаль, вона не розкриває сповна літературознавчої концепції. На нашу думку, Юсип занадто ідеалізує Євшана у студіюванні його твору «Пісня про Мойсея». Тому й автор, очевидно, не згадує відгук самого Франка на рецензію своєї поеми «Мойсей». А реакція Каменяра, знаємо, була жорсткою і різко неприхильною. Деякі дослідники зазначають, саме через цю статтю Франко вже ніколи не змінив своєї критичної думки про Євшана.

Тут також подибуємо цікаве твердження, що Євшан, як ніхто інший, розумів: основою мистецтва є «краса форми», без якої той чи інший твір є «публіцистикою» або «наукою», а не мистецтвом і не з меншим завзяттям обороняв його естетичне начало» [29, 22]. Така думка вносить певну суперечність у розуміння концепції Євшана, адже відомо, що і змістова організація твору для нього мала неабияке значення. Можливо, занадто юний вік Євшана як критика подекуди ставав причиною вагань у літературознавчих оцінках, а це, вочевидь, й породило такий висновок Д. Юсипа про те, що він часто був то на одному, то на іншому боці своїх протилежних поглядів. Проте «у випадку «чистого мистецтва» він (Євшан – І. Р.) суворо послідовний, гостро атакуючи всіх, хто в ім'я форми занедбував правду та ідейність у мистецтві, і хвалив тих, хто, за його словами, «для щирості жертвував формою, занедбував зовнішній вигляд... бо правда та щирість – для поета є життя немов культ» [23, 27].

Значним доповненням до українського євшанознавства стала праця М. Гнатюка «Критик, що поміняв перо на зброю». Автор намагається синтетично осмислити літературну спадщину Миколи Євшана, однак, як зазначає сам дослідник, «остаточна оцінка творчості критика і літературознавця ще попереду, адже для цього потрібне глибоке вивчення контексту, взаємовідносин Миколи Євшана зі своїми попередниками, сучасниками та наступниками» [4, 5]. М. Гнатюк, намагаючись визначити естетичну програму Євшана, говорить про неодмінний вплив філософії Ніцше, Фіхте, Луначарського, Гійо. Справедливо зазначає, що інтереси нації для критика були визначальними. Однак це не той націоналізм, взірцем для якого було народництво, а новий, який містив ідею зміцнення нації, кінцевою метою якої повинна стати самостійність. Визначальною також, на думку Гнатюка, творчою домінантою у Євшана є індивідуалізм. Окрема одиниця може змінити загал, і не тільки в українському П'ємонті, в Галичині, а й в усій Україні. Але для цього треба побороти все нище, що заважає консолідації нації. Оцінюючи естетику Миколи Євшана, М. Гнатюк звертає увагу на роль стереотипів у творчій спадщині критика. Останній всіляко закликав відійти від тенденційності в художніх творах, оскільки краса є одна для всіх, лише література різна [4, 19].

Окремою проблемою в естетиці Миколи Євшана, на думку М. Гнатюка, є ставлення до історичної спадщини, яку критик розглядав крізь призму культурно-історичної школи, що була репрезентована, як вже зазначалося, теоріями І. Тена, М. Гійо. Гнатюк чи не першим завважує вплив психологічної школи Д. Овсянико-Куликовського, О. Потебні. Євшан застосовує цей метод до багатьох письменників. Так, про Шев-

ченка він говорить, що в душі поета існує певна роздвоєність. З одного боку, він відстоює життєву правду, ховав себе у спілкуванні з людьми, оскільки останні схильні до розваг, різних забав, з іншого – поет відчував себе щасливим із своїми думами, у гармонії з природою.

Не можемо оминати статтю М. Гнатюка «Від естетики до політики», де дослідник торкається націєтворчих та націєзахисних питань у критичному доробку критика. Тут ми чітко бачимо світогляд Євшана як політика, для якого національний фактор залишається домінуючим.

Підтвердженням цієї думки є також стаття польської дослідниці Галини Корбич «Польська література як об'єкт літературно-критичних виступів Миколи Євшана». Уже з початку авторка стверджує, що польські письменники приваблювали його як індивідуальності, сильні особистості, завдяки чому змогли реалізувати себе в літературі. З іншого боку, для Євшана вони були цікавими, оскільки мали безпосередній стосунок до української літератури [19, 377]. Так, наприклад, інтерпретуючи постать Богдана Залеського, критик найпаче звертає увагу на українську тематику, а не на літературну постать письменника. «За проблемою польської шляхти, – зазначає Г. Корбич, – осілої на українських землях, а зокрема її потомків, що ввібрали в себе українську культуру і чимало її елементів привнесли в польську поезію (в добу романтизму одним із перших це зробив власне Залеський, насичуючи свою творчість українськими народними мотивами), постає в розвідці Євшана *проблема національної приналежності* (курсив наш – І. Р.) [19, 379].

Далі польська дослідниця цілком справедливо виокремлює проблему – «самовизначення українців щодо іншого народу», національної ідентичності, яка чи не вперше репрезентована у творчості Євшана. Г. Корбич констатує, що «в підтексті дослідження можна почути... відлуння ще не розв'язаної проблеми «малої батьківщини», якою є Україна для народжених у ній поляків» [19, 380]. Характеризуючи літературознавство Євшана, вона також звертає увагу на вплив світогляду Ніцше, головню на культ сильної особистості, що походив від цього філософа.

Від середини 90-х років минулого століття творчість Євшана інтенсивно студіюють у Львові. Найперше хочемо звернути увагу на статтю Н. Голубінки. Хоча її наукові розвідки більше тяжіють до історико-літературного аспекту, проте дослідниця робить спроби і теоретичного осмислення творчості М. Євшана. Вона торкається також щойно окреслених проблем естетики Євшана, визначаючи в інтерпретації критика народництво, модерність, індивідуалізм, елітаризм, психологізм тощо.

На особливу увагу в євшанознавчій царині заслуговують дослідження М. Ільницького. Дослідник, окрім коментарів, публікував окремі твори Євшана. Однак для нас вельми важливою є стаття «Твор-

чість – це свобода духу». Визначальний вплив на світогляд критика, на думку М. Ільницького, мали все ж таки уже згадувані нами – і неодноразово – теорії І. Тена, М. Гійо, які Євшанові «були близькі тим, що в них соціальне проектувалося в психологічну сферу, суспільне трансформувалося естетичне, а реальне переростало в метафізичне». Саме це викликало в Євшана несприйняття школи Добролюбова, який звів літературу до публіцистики, чим заперечив її іманентний, самоцінний характер, як вияв творчого духу митця [16, 155].

Дослідник у Євшановій літературознавчій концепції приділяє велику увагу ролі мистецтва, яке для нього є «психологічною реальністю», а у відношенні до навколишнього середовища є ідеалом, його запереченням. «Але оскільки ідеал від невдоволення існуючим станом речей і прагненням до іншого, якого немає, але яке витворює творча уява митця, а такий стан характерний не тільки для окремої людської особистості, а для цілих народів, особливо ж тих, які перебувають у поневоленому стані, то тут мистецтво, на думку Євшана, може стати зцементуванням мрії й дійсності, може вплітатися «в колесо життя», може об'єднувати всіх єдиним поривом» [16, 155].

Слушним є зауваження М. Ільницького про те, що Євшан не заперечував попередньої естетики, однак цей період уже відійшов у минуле і сьогочасний критик повинен озброїтися новою методикою, оскільки змінилася людина, змінилися обставини. Людина втратила гармонійність і вже не відчуває себе частинкою загалу. Така духовна переміна породила мистецтво, не сумісне із стереотипами, з певною програмою, бо саме мистецтво не піддається програмному формулюванню.

Цілком природним, вважає М. Ільницький, є новітнє потрактування поеми «Мойсей» Франка, адже завжди в літературі окремі дослідники інтерпретували художні твори під сучасні теорії: «художні твір часто багатший від того змісту, який свідомо вкладав в нього автор й нові покоління прочитую його по-своєму» [16, 157].

1998 року у Києві виходить ґрунтовний том літературознавчих праць М. Євшана, який упорядкований Н. Шумило. Це одне з найбільших досягнень у розвитку євшанознавства в українській літературі. У передмові, говорячи про мистецьке кредо молодого критика, Н. Шумило зазначає, що це «єдність етики з естетикою як продовжена романтична традиція єдності сакрального та художнього» [14, 3]. Н. Шумило також наголошує на індивідуальній, неповторній ролі М. Євшана серед літературознавчих шкіл того часу. Формуючи сутність концепції молодого критика, дослідниця наголошує декілька моментів, які стали визначальними для Євшана при оцінці художніх творів. Перше – це сила таланту митця, яка стоїть в епіцентрі і навколо

якої все обертається. Про самоорганізацію таланту творчої особистості у літературознавчій концепції М. Євшана Н. Шумило ґрунтовніше скаже у своїй книзі «Під знаком національної самобутності»: «Проблема самоорганізації таланту у висхідному напрямі від хаосу-зла через рівновагу – красу і добро – до свого національного Бога, отже, власної свободи як найвищого ступеня самовияву – така підоснова розуміння творчості М. Євшаном» [27, 130]. Наступним моментом літературознавчої концепції М. Євшана стали модерні віяння, кращі взірці яких можуть бути корисними українському письменству. Третім, але не менш важливим моментом ідейно-естетичних особливостей критики М. Євшана, Н. Шумило вважає міцний національний ґрунт, на якому повинна розвиватися українська культура.

Про М. Євшана як представника модернізму найбільш детально йдеться у книзі С. Павличко «Дискурс модернізму в українській літературі», яка побачила світ 1999 року. Починаючи з філософського підґрунтя, власне – німецької філософії, яка відіграла чималу роль у становленні світогляду М. Євшана, С. Павличко стверджує, що молодий критик, хоч і часто суперечливий, але все ж таки був ніцшеанцем, а отже формувався під впливом модерної думки Європи. Тут ще одна важлива деталь, яка пов'язана з ученням Ф. Ніцше, – «індивідуалізм для Євшана – основа націоналізму» [24, 134]. Таким чином С. Павличко майже одразу визначає два моменти, які були визначальні для літературознавчої концепції молодого критика, – модерність і націоналізм. Важливо також те, що С. Павличко, як і Н. Шумило, значу увагу приділяє психологізму у літературознавчій концепції критика, адже Євшан спромігся завдяки художній творчості вивчати внутрішній стан митця, випередивши деяких представників психоаналітичного напрямку, скажімо, таких, як С. Белей [27, 123].

Розвиток євшанознавства можна поділити на два етапи: до незалежності України, де були хоча і слушні оцінки творчості молодого критика, але тема значною мірою залишалася невисвітленою, і роки самостійності нашої держави, коли зроблено чимало, зокрема видано твори, накреслено шляхи ґрунтовнішого осмислення. І все ж навіть сьогодні питання розвитку євшанознавства, ґрунтовної та концептуальної оцінки творчості критика залишає широкий простір для дослідницьких студій.

Література

1. Бабій О. Микола Євшан (Федюшка) : його життя і творчість / О. Бабій. – Л., 1929. – 68 с.
2. Білецький Л. Євшан як критик / Л. Білецький // Нова думка. – Ч. 3. – 1920. – С. 13–15.

3. Будний В. Під прапором естетизму : з історії модерністського напрямку в українській критиці кін. ХІХ – поч. ХХ ст. / В. Будний // Матеріали ІІ Міжнародного конгресу українців. – Л., 1993. – С. 158 – 163.
4. Ганущак В. Лицар, який прагнув опанувати хаос... (М. Євшан) / В. Ганущак // Літературна Україна. – 2000. – 11 травня. – С. 11.
5. Гнатюк М. Від Естетики до політики : проблеми державності у творчій спадщині Миколи Євшана / М. Гнатюк // Дзвін. – 1995. – № 5. – С. 132 – 135.
6. Гнатюк М. Критик, що поміняв перо на зброю / М. Гнатюк. – Львівський державний університет ім. І. Франка, 1995. – 46 с.
7. Голубінка Н. Євшан Микола / Н. Голубінка // НАНУ Львівська національна бібліотека ім. В. Стефаника. Науково-дослідний центр періодики. Вип. 2. – Л., 1995. – С. 71 – 73.
8. Голубінка Н. Микола Євшан – літературний критик та публіцист / Н. Голубінка // Українська періодика: історія і сучасність. Доповіді та повідомлення 5 всеукраїнської науково-теоретичної конференції. 27 – 28 листопада 1998. – С. 265 – 271.
9. Голубінка Н. Проблематика, метод, жанри та питання майстерності Миколи Євшана – критика / Н. Голубінка // Академія наук України. Українська періодика: історія і сучасність. Тези науково-теоретичної конференції. Л., 9 – 10 грудня, 1998. – С. 246 – 249.
10. Голубінка Н. Публіцистична майстерність Миколи Євшана / Н. Голубінка // Академія Наук України. Львівська національна бібліотека ім. В. Стефаника : збірник праць науково-дослідного центру періодики. Вип. 5. – Л. 1998. – С. 324 – 329.
11. Гришин-Гришук І. Лебедине слово М. Євшана / І. Гришин-Гришук // Слово і час. – 1993. – № 9. – С. 50 – 53.
12. Дорошенко В. З нашої літературної критики / В. Дорошенко // Літературно-науковий вісник. – Т. 53. – Ч. 1. – 1999. – С. 199 – 208.
13. Дорошенко В. Невіджалувана втрата / В. Дорошенко // Життя і мистецтво. – Л., 1920. – Ч. 1. – С. 25 – 27.
14. Євшан М. Критика. Літературознавство. Естетика / Микола Євшан / Упорядкування, передмова та примітки Наталії Шумило. – К. : Основи, 1998. – 657 с.
15. Ільницький М. Лицар критичних турнірів. Микола Євшан (Федюшка) / Микола Ільницький // Слово і час. – 1995. – № 7. – С. 11 – 12.
16. Ільницький М. Творчість – це свобода духу. Микола Євшан – літературний критик / Микола Ільницький // Дзвін. – 1993 – 94. – № 2 – 3. – С. 152 – 160.
17. Каменецький Ю. Спомини про Миколу Євшана / Ю. Каменецький // Нова думка. – 1920. – Ч. 3. – С. 16 – 19.
18. Качкан В. Євшан Микола / В. Качкан // НАНУ Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника. Науково-дослідний центр періодики. Українська журналістика в іменах. Вип. 6. – 1999. – С. 68 – 84.
19. Корбич Г. Польська література як об'єкт літературно-критичних виступів Миколи Євшана / Г. Корбич // Літературознавство. Кн. 1. – К., 2000. – С. 377 – 385.

20. Костецький І. З приводу 25-ої річниці смерті Євшана / І.Костецький // Хорс. – 1946. – № 1. – С. 158 – 159.
21. Кревецький І. Українська літературна критика / І. Кревецький // Нова зоря. – Л., 21 квітня 1929. – С. 6 – 7.
22. Могілянський М. М. Євшан / М. Могілянський // Книгар. – К., 1919. – Ч. 28. – С. 1952.
23. Мухіна Г. Естетика Миколи Євшана / Г. Мухіна // Сучасність 1984. – № 4. – С. 24 – 33.
24. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі / Соломія Павличко. – К. : Либідь, 1999 – 446 с.
25. Романенчук Б. Михайло Тершаковець і Володимир Дорошенко – визначні дослідники української літератури / Б. Романенчук // Записки НТШ. – Т. 195. – 1982. – 256 с.
26. Холодний М. Микола Євшан / М. Холодний // Кур'єр Кривбасу. – 1994. – № 5 – 6. – С. 13 – 18.
27. Шумило Н. Під знаком національної самобутності / Наталія Шумило. – К. : «Задруга», 2003. – 354 с.
28. Юсип Д. І святий спалах серця. Вогонь світлодара / Д. Юсип. – Івано-Франківськ, 1992. – С. 95 – 105.
29. Юсип Д. Микола Євшан / Д. Юсип. – Вінниця : Південний Буг, 1994. – 60 с.

УДК 821

Наталія ТЕМНЮК

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ТЕКСТУ: ОБ'ЄКТИВНІ Й СУБ'ЄКТИВНІ НАЧАЛА

У статті досліджується питання динаміки розвитку тексту, його об'єктивні й суб'єктивні начала. Проблема об'єктивності й суб'єктивності у текстових структурах не є новою у сфері досліджень, однак і досі залишається недостатньо вивченою в українській науці.

Ключові слова: *текст, об'єктивність, суб'єктивність, текстова структура, динаміка, система.*

The article is devoted to the dynamics of the question of the development of the text: the objective and subjective origins. The problem of objectivity and subjectivity in textual structures is not new in the research, but in the Ukrainian humanitarian science the problem is not thoroughly investigated.

Keywords: *text, objectivity, subjectivity, textual structure, dynamics, system.*

Місце і роль об'єктивно-суб'єктивних ідей в системі тексту репрезентується як важлива теоретична подія, що ініціює трансформацію філософської парадигми сьогодення. Дослідження цієї проблематики